

TRANSFORMÁCIA OS SR A OPERÁCIE NÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

TRANSFORMATION OF MILITARY FORCES OF SLOVAK REPUBLIC AND OPERATIONS OF NATIONAL CRISIS MANAGEMENT

Milan SOPÓCI¹

SUMMARY:

The contribution speaks about tasks of Armed Forces of the Slovak republic in National crisis management operations. Outside a lot of important information and experiences from different types of operations – disaster damages, accidents, migration, organized crime, terrorism and other, it shows on possibility and problems units of Armed Forces during planning, organization a execution of operations. On the other hand the article speaks about possibilities which cares transformation of Armed Forces from aspect of reorganization and redislocation some units or according of Czech army exsample to creation new organization structures estimated for National crisis management operations.

Keywords: transformation, operation, national crisis management, defence strategy, accident, disaster damages

ÚVOD

Niektoré strategické dokumenty Slovenskej republiky (Bezpečnostná stratégia, Obranná stratégia) a zákony vymedzujú pôsobnosť Ozbrojených síl SR (OS SR) na úseku národného krízového manažmentu. Napríklad **Zákon o ozbrojených silách SR** [9] uvádza, že medzi hlavné úlohy ozbrojených síl patrí zachovanie verejného poriadku a bezpečnosti štátu, jeho zvrchovanosti, územnej celistvosti a nedotknuteľnosti hraníc. Poslaním a povinnosťou ozbrojených síl je podieľať sa na plnení úloh v čase výnimočného stavu alebo núdzového stavu, počas ktorých sú ohrozené životy a zdravie osôb alebo majetok a pri odstraňovaní jeho následkov. Ozbrojené sily je možné ďalej použiť na:

- ochranu štátnej hranice Slovenskej republiky,
- ochranu a obranu stavieb a budov, ktoré boli určené rozhodnutím Vlády SR ako objekty osobitnej dôležitosti, alebo ďalšie dôležité objekty na obranu štátu,
- odstraňovanie následkov krízových javov po vyhlásení výnimočného stavu alebo núdzového stavu a na riešenie následkov mimoriadnych udalostí,
- boj proti terorizmu,

- pátranie po lietadlách a záchrane ľudských životov ad.

Na základe žiadosti štátnych orgánov a obcí môže veliteľ v rozsahu svojej pôsobnosti rozhodnúť o okamžitom použití vojakov a o nevyhnutnej logistickej podpore potrebnej na riešenie mimoriadnej udalosti.

Obranná stratégia SR [4] stanovuje asistenčnú úlohu OS SR pri:

- podpore orgánov verejnej moci,
- monitorovaní radiačnej, chemickej a biologickej situácie,
- poskytovaní získaných informácií do celoštátneho systému varovania,
- podpore ďalších činností v prípade ohrozenia.

Zákon o Policajnom zbore [10] uvádza, že vláda môže na nevyhnutný čas vyčleniť vojakov v činnosti služby do podriadenosti Policajného zboru, ak jeho vlastné sily a prostriedky nebudú postačovať na zabezpečenie ochrany štátnych hraníc, strážených objektov a verejného poriadku. Z uvedeného faktu vyplýva, že v národnom krízovom manažmente zohrávajú výkonné zložky MV SR rozhodujúcu úlohu počas

¹ Milan Sopóci, prof. Ing. PhD., Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. Katedra manažmentu. Demänovská cesta 393. Liptovský Mikuláš 03 103, e-mail: milan.sopoci@sos.sk

odstraňovania následkov nevojenských ohrození, pričom spoločný zásah bude spravidla riadiť Hasičský a záchranný zbor alebo Policajný zbor. Ozbrojené sily sa na tomto procese budú podieľať a budú vytvárať dodatočné sily a prostriedky. Prioritnou úlohou OS SR bude prevencia a odstraňovanie následkov mimoriadnych udalostí, predovšetkým živelných pohrôm a priemyselných havárií, ktoré svojou nepredvídateľnosťou predstavujú trvalú hrozbu pre ľudí a ich majetok. Svedčí o tom aj rad konkrétnych príkladov a skúsenosti z nasadenia OS SR pri rôznych typoch operácií národného krízového manažmentu.

1. NASADENIE OS SR V OPERÁCIACH NÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Jednotky OS SR (v minulosti ASR, ČSLA) sa v minulosti podieľali na operáciách počas odstraňovania následkov:

- živelných pohrôm,
- priemyselných havárií,
- hromadnej migrácie obyvateľstva,
- epidémií a pandémieí.

Podieľali sa tiež na podpore orgánov štátnej moci, na boji s teroristickými hrozbami, s organizovaným zločinom, ako aj na pátraní po lietadlách a záchrane ľudských životov.

V ďalšej časti uvádzam rad konkrétnych príkladov.

Prehľad operácií OS SR pri živelných pohrômách:

- likvidácia následkov rozsiahlych záplav v Jarovniciach v roku 1998 s použitím mechanizovaných a ženijných jednotiek v súčinnosti s brigádou HaZZ,
- podiel jednotiek pozemných síl na likvidácii následkov záplav a snehových kalamít a taktiež pri odstraňovaní ľadových bariér na vodných tokoch,
- účasť OS SR v medzinárodnom projekte TISA, ktorý rieši odstraňovanie následkov povodní v povodí rieky Tisa vytvorením mnohonárodného ženijného práporu, ktorý je tvorený ženijnými jednotkami ozbrojených síl Maďarska, Rumunska, SR a Ukrajiny (na podporu tejto činnosti sú každoročne vykonávané veliteľsko-štábne cvičenia s čiastočným vyvedením jednotiek na území jedného z účastníckych štátov,
- podiel jednotiek OS SR na likvidácii následkov veternej kalamity vo Vysokých Tatrách v roku 2004 (predovšetkým pri uvoľňovaní zatarasených komunikácií).

Prehľad operácií OS SR pri priemyselných haváriách:

- havária vo VSŽ Košice v roku 1995 spojená s rozsiahlym únikom kyslíčnika uhoľnatého a priemyselných škodlivín do ovzdušia a následným zamorením pomerne rozsiahleho územia (použité boli vojenské jednotky RCHBO na vykonávanie chemického prieskumu z vrtníka, monitorovanie a vyznačenie zasiahnutého územia a prognózy vývoja chemickej situácie),
- výbuch vo vojenskom opravárenskom závode Nováky v roku 2007 spojený s deštrukciou objektov, požiarom a únikom priemyselných škodlivín (na likvidácii následkov sa podieľali okrem zložiek HaZZ, jednotky OS SR, ktoré vykonávali stráženie priestoru, chemický prieskum, pyrotechnické činnosti a odstraňovanie následkov po výbuchu),
- požiar skladu toxického odpadu v DETOX, Rimavská Sobota v roku 2006 spojený s únikom priemyselných škodlivín do ovzdušia (na jeho likvidácii sa podieľal prápor RCHBO Rožňava vykonávaním chemického prieskumu a likvidáciou ostatkov po požiari).

Prehľad operácií OS SR pri hromadnej migrácii obyvateľstva:

V roku 2002 boli v období zvýšenej migrácie utečencov spojenej s pašovaním tovaru na ukrajinskej hranici vyčlenené na posilnenie hraničnej polície mechanizované a prieskumné jednotky, vtedy ešte tvorené vojakmi základnej služby. Vybrané jednotky boli dočasne pridelené na jednotlivé hraničné oddelenia v pohraničných obciach, kde boli aj provizórne ubytované. Úlohy plnili formou spoločných hliadok s hraničnou políciou.

Prehľad operácií OS SR pri epidémiách a pandémiech:

- na prevenciu a riešenie epidémie vtácej chrípky a prasacej chrípky v posledných rokoch boli vybrané a vyčlenené vhodné zdravotnícke jednotky a jednotky RCHBO,
- počas epidémie prasacej chrípky boli vojenský lekári vyčlenení na hraničné prechody s Ukrajinou na monitorovanie zdravotného stavu osôb vstupujúcich na územie SR.

Prehľad operácií OS SR pri pátraní po lietadlách a záchrane ľudských životov:

Predovšetkým zložky vzdušných síl OS SR majú dostatok skúseností z pátracích a záchranných prác pri haváriách vojenských lietadiel a vrtníkov vrátane leteckej katastrofy

vojenského dopravného lietadla AN-26 v roku 2006 pri maďarskej obci Hejce, kde boli záchrannárske práce plnené maďarskými a slovenskými vojenskými a civilnými zložkami. V tomto prípade na záchrannárske a likvidačné práce v členitom a zalesnenom teréne boli použité aj jednotky 2. mechanizovanej brigády z Prešova.

Prehľad operácií OS SR zameraných na podporu orgánov štátnej moci:

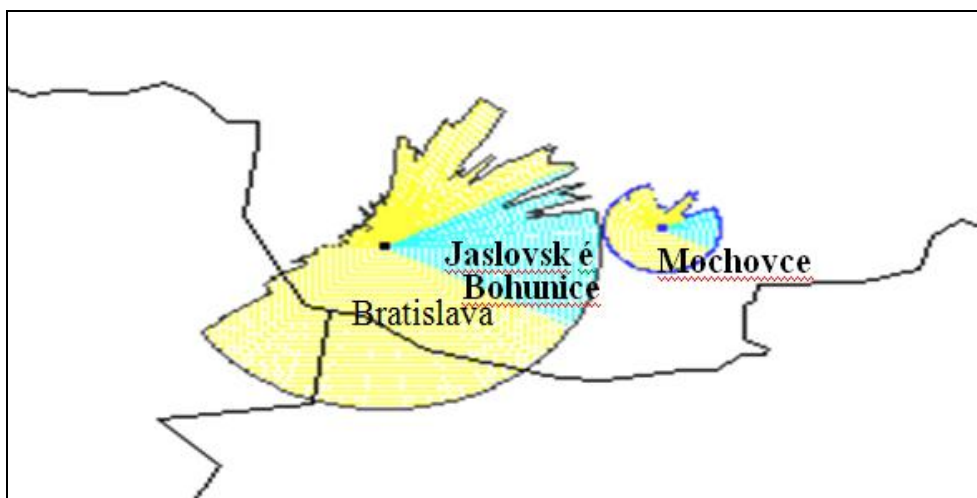
- asistencia policajnému zboru pri výmene peňazí a referendách,
- asistencia policajnému zboru pri potlačení vzbury väzňov v Leopoldove, spojenej so zadržaním väzňov na úteku,
- asistencia policajnému zboru pri potláčaní rómskych nepokojov na Východnom Slovensku,
- asistencia policajnému zboru pri zabezpečovaní návštevy Bush – Putin v Bratislave.

Prehľad operácií OS SR v boji proti terorizmu a organizovanému zločinu:

Od roku 2005 je v ústave špeciálneho zdravotníctva a výcviku MO SR Lešť budované výcvikové centrum na výcvik výkonných prvkov bezpečnostného systému SR, ktoré má

výhľadovo slúžiť aj na výcvik zahraničných protiteroristických zložiek. Dlhodobou je vykonávaný spoločný výcvik a príprava 5. pluku špeciálneho určenia, vojenských spravodajských služieb a útvaru osobitného určenia policajného zboru na plnenie úloh protiteroristických operácií a boja proti organizovanému zločinu. Vyčlenené jednotky OS SR plnili úlohy pri nasadení proti pašerákovi a migrantovi na východnej hranici v roku 2002 a spoločne s príslušníkmi policajného zboru zabezpečovali stráženie objektov osobitnej dôležitosti po teroristickom útoku z 11. septembra 2001 v USA, alebo pri policajno-vojenskej akcii v roku 2006 pri pátraní a zadržaní zvlášť nebezpečných zločincov. Jednotky protivzdušnej obrany boli po 11. septembri pripravené na obranu objektov osobitnej dôležitosti - Jadrových elektrární Mochovce a Jaslovské Bohunice a hlavného mesta SR Bratislava pred prostriedkami vzdušného terorizmu (obrázok 1).

Uvedené príklady svedčia o dôležitej a nezastupiteľnej úlohe OS SR v operáciách národného krízového manažmentu.

Obrázok 1. Priestory pôsobenia jednotiek PVO pri obrane objektov osobitnej dôležitosti

2. SILY A PROSTRIEDKY OS SR URČENÉ NA PLNENIE ÚLOH NÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Na plnenie úloh v čase výnimočného stavu, núdzového stavu alebo mimoriadnej situácie a na riešenie a odstraňovanie následkov mimoriadnych udalostí sa v bežných podmienkach mierového života v útvaroch

a zväzkoch OS SR určujú a pripravujú spravidla tieto jednotky:

- pohotovostná jednotka posádky,
- pohotovostná jednotka na mimoriadne udalosti,
- pohotovostná jednotka na pomoc v tiesni,
- jednotky na posilnenie policajného zboru,
- jednotky na zabezpečenie civilnej ochrany,
- hasičská jednotka.

Pohotovostná jednotka posádky má nasledujúce určenie a pravidlá:

- je predurčená na posilnenie stráží a na ochranu dôležitých objektov, na zásah pri požiaroch, v prípade prevádzkových a ekologických havárií a živelných pohrôm,
- do pohotovosti sa uvádza na rozkaz veliteľa posádky prostredníctvom dozorného útvaru,
- čas pohotovosti jednotky je do 120 minút v pracovnej i mimopracovnej dobe.

Pohotovostná jednotka pre MU má nasledujúce určenie a pravidlá:

- vojaci a logistická podpora je predurčená na riešenie mimoriadnej udalosti na základe žiadosti štátnych alebo samosprávnych orgánov,
- jej aktivácia je realizovaná prostredníctvom dozorného útvaru na rozkaz veliteľa útvaru alebo náčelníka skupiny velenia,
- čas pohotovosti jednotky je do 60 minút v pracovnej dobe a 180 minút mimo pracovnej doby,
- rozsah vyčleňovaných síl a prostriedkov na tento účel od jednotlivých útvarov je stanovený nariadením ministra obrany.

Pohotovostná jednotka na pomoc v tiesni má nasledujúce určenie a pravidlá:

- môže byť pripravovaná a určovaná vo vybratých útvaroch dlhodobu alebo na dobu určitú,
- jej aktivácia je realizovaná prostredníctvom dozorného útvaru na základe vyzvania koordináčnym strediskom alebo operačným strediskom tiesňového volania integrovaného záchranného systému,
- jej aktivácia sa hlási veliteľovi útvaru, náčelníkovi skupiny velenia a nadriadenému.

Hasičská jednotka má nasledujúce určenie a pravidlá:

- je predurčená na primárny zásah pri požiaroch vo vojenských objektoch posádky (kasárne, cvičiská, strelnice), avšak len v pracovnej dobe,
- je tvorená hasičským vozidlom a špeciálne vycvičeným personálom spravidla z logistickej jednotky útvaru,
- o jej príslušníkoch musí byť neustály prehľad a jej uvádzanie do pohotovosti sa vykonáva prostredníctvom dozorných orgánov,
- pri svojej príprave a plnení úloh vykonáva súčinnosť s miestnym HaZZ.

Okrem toho sa Nariadením ministra obrany SR č. 38 z roku 2009 (novelizované 2010) a v súlade so zákonom o ozbrojených silách stanovuje jednotlivým veliteľským stupňom a veliteľom útvarov rozsah síl a prostriedkov s okamžitým použitím a s nevyhnutnou logistickou podporou na vykonanie záchranných prác pri riešení mimoriadnych udalostí. Vo všeobecnosti (každý útvar má určené iné smerné čísla) je možné úlohy útvarov popísať takto::

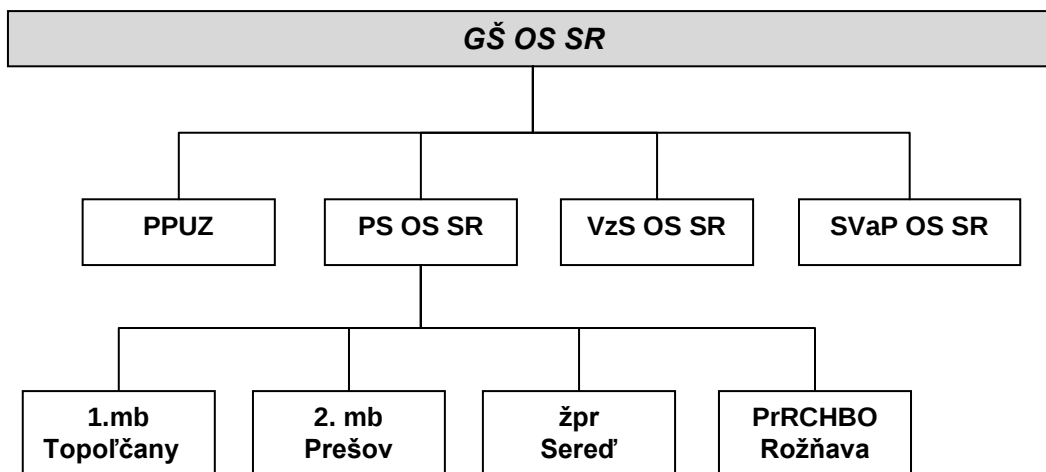
- veliteľia útvarov Pozemných síl OS SR do 30 vojakov, 1 dopravné vozidlo, 1 špeciálne vozidlo,
- veliteľia útvarov Vzdušných síl OS SR majú kompetencie nasadiť do 40 vojakov, 2 dopravné vozidlá, 2 špeciálne vozidlá a 1 vrtník,
- veliteľia útvarov Síl výcviku a podpory OS SR majú kompetencie nasadiť do 15 vojakov, 1 - 2 dopravné vozidlá, 1 - 2 špeciálne vozidlá,

Velitelia pozemných síl, vzdušných síl a síl výcviku a podpory majú rozsah kompetencií približne desaťkrát väčší.

Uvedené sily a prostriedky však predstavujú len kvantitatívne ukazovatele, ktorých použitie v prípade vzniku mimoriadnej udalosti nemusí byť optimálne, alebo bude neefektívne. Práve tu by mohli zohrať svoju úlohu prebiehajúce alebo pripravované transformácie OS SR.

3. TRANSFORMÁCIA OS SR A MOŽNOSTI ZEFEKTÍVNENIA ICH POUŽITIA V OPERÁCIACH NÁRODNÉHO KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Armáda SR a neskôr OS SR prechádzajú prakticky nepretržite od vzniku SR transformáciou. Modely OS SR 2010, 2015 a pripravovaný Model 2020 menia štruktúry, počty síl a zbraňových systémov, účel vojenských objektov a dislokáciu útvarov a zväzkov. Keď sa pozrieme na súčasnú organizačnú štruktúru OS SR (predovšetkým Pozemných síl, ktoré zohrávajú rozhodujúcu úlohu v operáciách národného krízového manažmentu) a zároveň na ich dislokáciu vidíme, že 1. mechanizovaná brigáda o troch práporoch a ženijný prápor sú dislokované v západnej časti SR, kým 2. mechanizovaná brigáda o dvoch práporoch a prápor RCHBO sú dislokované vo východnej časti SR (začlenenie uvedených jednotiek v rámci OS SR na obrázku 2).

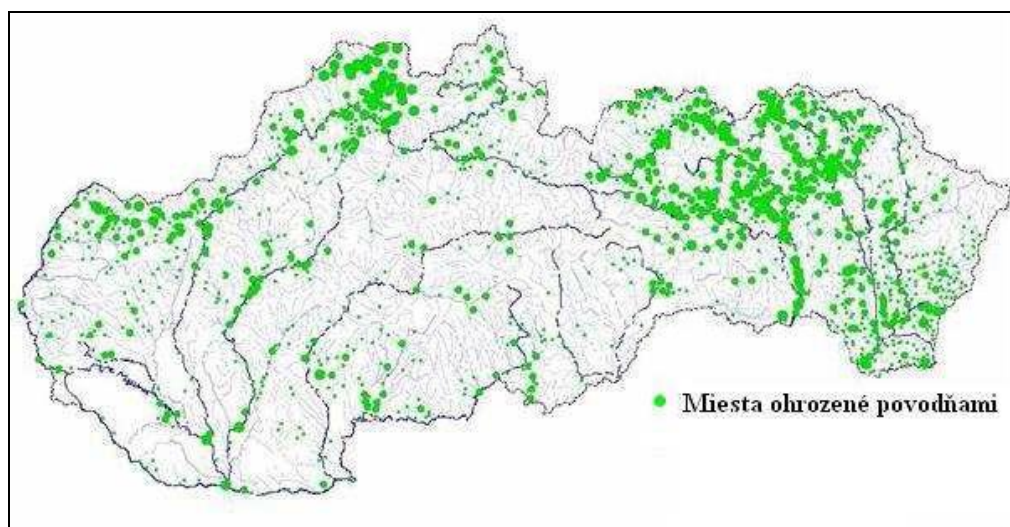
Legenda:

GŠ OS SR	– generálny štáb OS SR
PS OS SR	– pozemné sily OS SR
VzS OS SR	– vzdušné sily OS SR
SVP OS SR	– sily výcviku a podpory OS SR
PPUZ	– priamo podriadené útvary a zariadenia
mb	– mechanizovaná brigáda
žpr	– ženijný prápor
prRCHBO	– prápor radiačnej , chemickej a biologickej ochrany

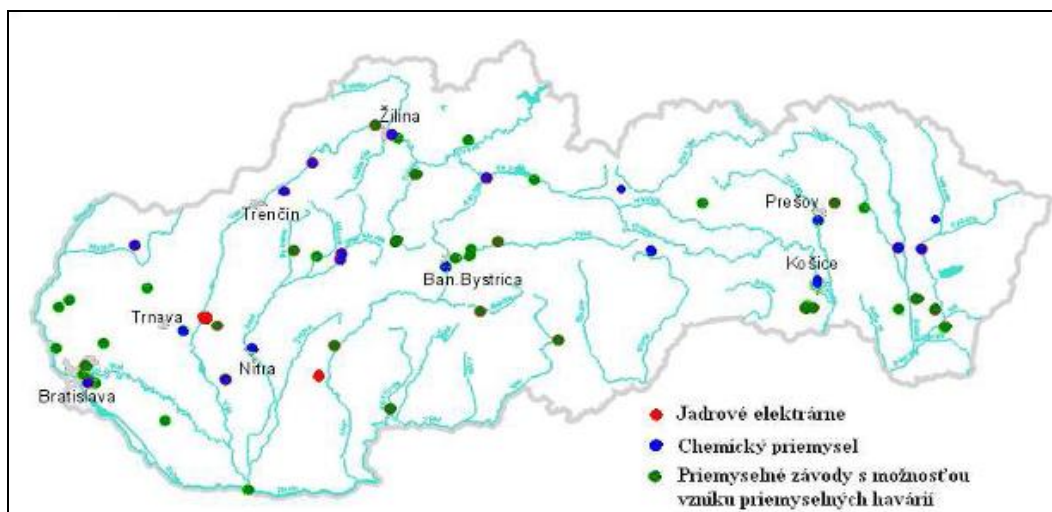
Obrázok 2. **Organizačná štruktúra OS SR**

Na druhej strane, keď sa pozrieme na mapku záplavových území (obrázok 3) a mapku rozmiestnenia zariadení s možným výskytom havárií (obrázok 4), ako najčastejšie sa

vyskytujúcich MU vidíme že povodňami je najviac ohrozovaný východ republiky, kým havárie (hlavne s najväčšími následkami) hrozia najviac na západe územia.

Obrázok 3. **Oblasti SR ohrozené živelnými pohromami (povodne a záplavy).**

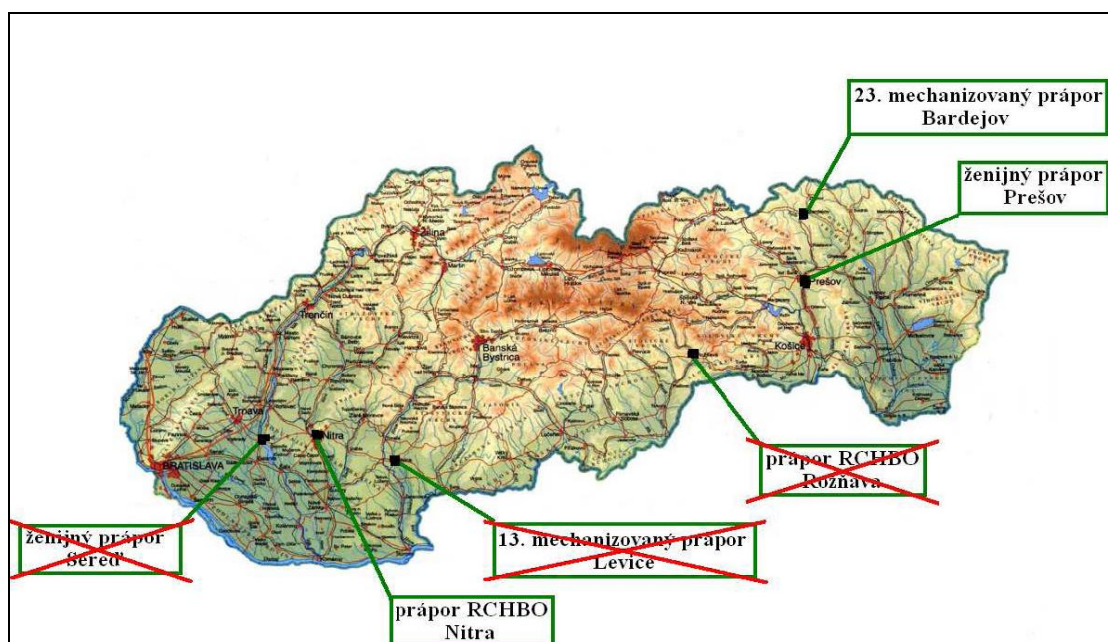

Obrázok 4. Miesta na území SR s možným výskytom priemyselných havárií

Na prevenciu, ale aj odstraňovanie následkov povodní sú najvýkonnejšie i najefektívnejšie žienijné prostriedky. Naopak na monitorovanie situácie, varovanie obyvateľstva i odstraňovanie následkov po haváriách má najlepšie predpoklady prápor RCHBO. Riešením by preto mohli byť zmeny v dislokácii niektorých vojenských útvarov. Jednalo by sa napríklad o premiestnenie:

- žienijného práporu zo Sereď na východ (Prešov),

- práporu RCHBO z Rožňavy na západ (Nitra),
 - 13. mechanizovaného práporu z Levíc na severovýchod (Bardejov),
- čím by sa posilnila 2. mechanizovaná brigáda (vytvorenie 23. mechanizovaného práporu) nielen na prípad živelných pohrôm, ale aj na posilnenie „šengenskej“ hranice s Ukrajinou proti nelegálnej migrácii, organizovanému zločinu, či pašovaniu tovaru (navrhované zmeny v dislokácii jednotiek OS SR na obrázku 5).

Obrázok 5. Navrhované zmeny v dislokácii jednotiek OS SR z pohľadu národného krízového manažmentu

Druhou možnosťou na riešenie krízových situácií by bolo, podobne ako v Českej republike, vytvorenie záchranných práporov. V čase, keď Model OS SR 2020 uvažuje o zrušení 1. mechanizovanej brigády (jeden z možných variantov) záchranné prápory by mohli byť vytvorené z mechanizovaných práporov a určené predovšetkým na plnenie úloh civilnej ochrany. Ich úlohou by bolo vykonávať záchranné, vyslobodzovacie a ďalšie neodkladné práce počas mimoriadnych udalostí alebo iných závažných situáciách ohrozujúcich životy, zdravie, majetkové hodnoty alebo životné prostredie. V prípade potreby by boli nasadené ako prvé pred nasadením ďalších jednotiek OS SR.

Záchranný prápor by mohol mať takúto štruktúru:

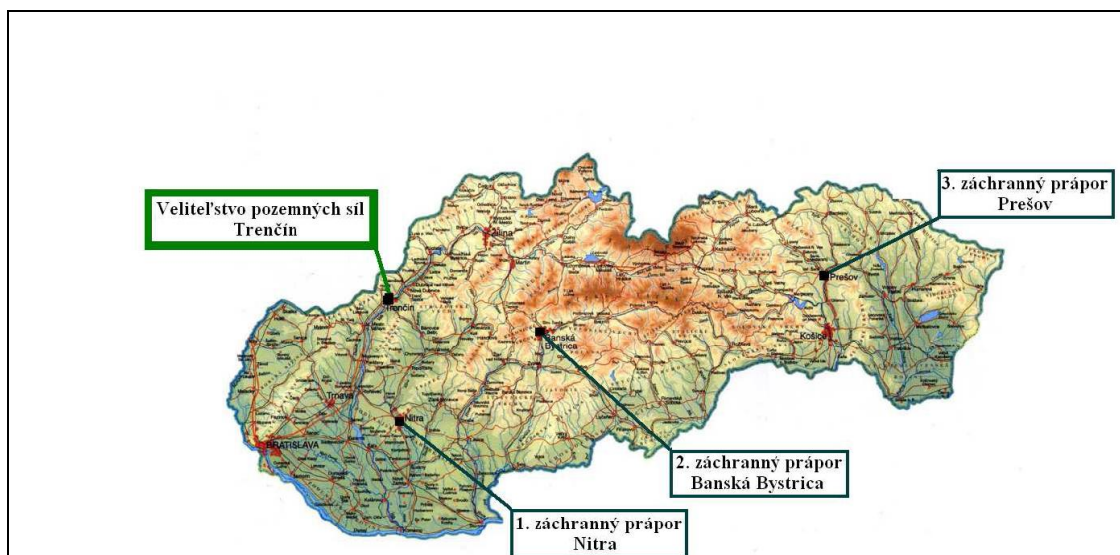
- 1 pešia (mechanizovaná) rota,
- 1 ženijná čata,
- opravárenská (vyslobodzovacia) čata,

- 1 dopravná čata,
- 1 čata RCHBO,
- 1 čata podpory velenia,
- 1 čata materiálneho zabezpečenia.

Z hľadiska počtu síl a prostriedkov by tieto prápory predstavovali približne 50% kapacitu oproti súčasnej organizačnej štruktúre mechanizovaných práporov. Tieto záchranné prápory by boli priamo podriadené Veliteľstvu pozemných síl. Okrem prioritného poslania – operácie národného krízového manažmentu, by tieto prápory mohli predstavovať určitú rezervu OS SR na plnenie ďalších úloh.

Dislokácia 3. záchranných práporov by mohla byť nasledovná (obrázok 6):

- Východné Slovensko – Prešov,
- Stredné Slovensko – Banská Bystrica (Sliač),
- Západné Slovensko – Nitra.

Obrázok 6. Možná dislokácia navrhovaných záchranných práporov.

ZÁVER

Na odstraňovaní následkov nevojenských ohrození sa v rozhodujúcej miere podieľajú výkonné zložky MV SR (Hasičský a záchranný zbor a Policajný zbor), ktoré sú súčasťou integrovaného záchranného systému. OS SR sa na plnení úloh podieľajú formou asistencie alebo podpory spravidla v situáciách, kedy sily a prostriedky záchranných a policajných zložiek nepostačujú. OS SR na plnenie týchto úloh nemajú vytvorené špeciálne záchranné jednotky, tak ako to je napríklad v armáde Českej republiky. Tá má na tento účel

vytvorené výkonné prvky. V prípade potreby OS SR na elimináciu nevojenských ohrození sa poskytujú spravidla len štandardné spôsobilosti svojich síl a prostriedkov formou vyčleňovania účelových jednotiek. Prax však ukazuje, že tento systém nie je efektívny v otázkach plánovania, prípravy a spoločného nasadenia zložiek MV SR a jednotiek OS SR. Na to je potrebné zvýšiť kvalitu spolupráce a súčinnosti na rezortnej úrovni, ale aj na stupni zväzok a útvar, so zložkami HaZZ a Policajného zboru, na úrovni regionálnej samosprávy i miestnych orgánov štátnej správy. V rámci toho, by mali velitelia jasne

pochopiť taktiku zásahov záchranných a policajných zložiek, ktorým asistujú alebo ich podporujú a miesto a úlohy vojenských jednotiek pri rôznych spoločných zásahoch.

Na skvalitnenie prípravy OS SR a efektívne použitie jednotiek v operáciách národného krízového manažmentu je nutné prijať rad opatrení:

- v oblasti legislatívy - novelizácia zákona o civilnej ochrane,
- v oblasti medzirezortných vzťahov a výcviku – určiť zásahové zóny OS SR pri mimoriadnych udalostiach a rozšíriť škálu

spoločných cvičení jednotiek OS SR, HaZZ a policajného zboru na všetkých úrovniach,

- v organizačnej oblasti – vytvoriť z pohotovostnej jednotky posádky a jednotky na mimoriadne udalosti jeden prvok,

- v oblasti logistiky – zabezpečiť potrebné vybavenie jednotky na mimoriadne udalosti vhodným materiálom na likvidáciu požiarov a stavbu protipovodňových hrádzí.

Na uskutočnenie týchto opatrení môže prispieť prebiehajúca transformácia OS SR i pripravovaný Model OS SR 2020, ako je naznačené v 3. časti príspevku.

LITERATÚRA

- [1] Bezpečnostná stratégia SR, schválená NR SR 27. septembra 2005.
- [2] Kolektív autorov: Panoráma globálneho bezpečnostného prostredia 2004-2005. Ministerstvo obrany, Bratislava 2005. ISBN 80-88842-84-0.
- [3] Koncepcia spôsobilostí budúcich ozbrojených síl Slovenskej republiky. Generálny štáb ozbrojených síl Slovenskej republiky, Bratislava 2006.
- [4] Obranná stratégia SR, schválená NR SR 23. septembra 2005.
- [5] Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu
- [6] Vestník MO SR č. 38, 39, 40.
- [7] Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu a núdzového stavu.
- [8] Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva,
- [9] Zákon č. 321/2002 Z. z. o ozbrojených silách Slovenskej republiky.
- [10] Zákon č. 191/1993 Z. z. o Policajnom zbore.
- [11] http://www.securityrevue.com/tbm/part1_b.html.
- [12] <http://www.securityrevue.com/article/2002/06/globalne-bezpecnostne-problemy>.
- [13] <http://www.dnes.atlas.sk/svet/527339>.
- [14] <http://www.minv.sk>.
- [15] <http://www.security-studies.sk/files/nato.vnutro.www.pdf>.
- [16] http://www.securityrevue.com/tbm/part1_html#katastrofa.
- [17] http://www.securityrevue.com/tbm/part1_html#katastrofa.